

EUs reviderte avløpsdirektiv – dråpen som får begeret til å renne over?

Av Anders Nohre-Walldén, Direktør Marstrand AS
og Morten Aagaard, Partner Marstrand AS

1. januar 2025 trådte EUs reviderte avløpsdirektiv i kraft. For mange en ubetydelig hendelse som knapt nok får oppmerksomhet noe annet sted enn i VAV-miljøene. Men denne hendelsen kan utløse noe voldsomt. Så voldsomt at reaksjonene fra samfunnet kan bli store og lite hyggelige for kommunen. Er kommunene beredt, og hva gjør de for å hindre en mulig krise?

Norge har et betydelig etterslep i vann- og avløpssektoren ([Norges tilstand](#)). Omtrent to tredjedeler av avløpsrenseanleggene som omfattes av *dagens direktiv*, oppfyller ikke gjeldende rensekraft.

Mange kommuner har spart store summer på å la være å investere i ny infrastruktur. Dette endres nå! Budskapet fra Miljødirektoratet og Statsforvalter er tydelig: Kommunal planlegging for framtida må ta hensyn til krav vi vet kommer. Men ikke nok med det, fremtidens renseanlegg må også ta høyde for at ytterligere krav kan komme.

En annen joker er tid. Statsforvaltere i hele landet har foretatt tilsyn av dagens anlegg og mange har fått pålegg om planer med frist for å lukke avvik. Innfasingen av *nytt direktiv* er satt med tydelige frister. Det nye er at man ikke kan regne med fristutsettelse – Miljødirektoratet

kjører en mye hardere linje enn tidligere. Alvoret har begynt å synke inn hos både administrasjon og politikere i mange kommuner. De har en stor oppgave foran seg – og de har *dårlig tid!*

Kravene gjør mange prosjekter store, faktisk så store at de blir det største prosjektet kommunen har gjennomført noen gang. Store anlegg har *høye kostnader*. Mens man tidligere har hatt god tid til planlegging, vil planlegging og utvikling nå måtte skje i parallell. Prosjektene kommer til å bli tidsstyrte, og det øker kompleksiteten. Den tiden man bruker i dag uten å komme i gang, er en tid man ikke får tilbake. Det kan bli dyrt – store og komplekse prosjekter som er tidsstyrte, opplever svært ofte tids- og kostnadsprekk.

Mange prosjekter skal ut i markedet på samme tid, og kapasiteten i markedet er begrenset. Det blir *kamp om ressursene*.

Alvorlig effekt for innbyggere og lokal utvikling

Innbyggerne merker allerede økte kommunale avgifter grunnet investeringer og vedlikehold av infrastrukturen. Disse kostnadene vil fortsette å stige fremover. Glasset fylles opp til randen. Hvor mye kan innbyggerne tåle? Når er nok, nok? Dette bekymrer selvfølgelig kommunepolitikerne. Men å sitte på gjerdet, skyve prosjektene foran seg med nye utredninger er ikke en opsjon lenger.

Kommuner med vekstplaner risikerer stans i utviklingen! Begeret er i ferd med å renne over for mange. Statsforvalteren, som håndhever kravene, har allerede satt kjepper i hjulene for kommuner gjennom innsigelser i planforslag. Nye tilknytninger av boliger og næring tillates ikke. I Fredrikstad kommune har eksempelvis Statsforvalteren stoppet flere boligprosjekter inntil nye utslippskrav oppfylles. Det hjelper ikke at kommunen er i ferd med å bygge et nytt renseanlegg til 2,4 milliarder kroner som vil stå ferdig i 2026. Byens utvikling settes på vent. Tilsvarende situasjon gjelder for Lier og Kongsberg. Store industrielle aktører bremses i utvikling, kanskje blir investeringer lagt bort.

Vi hører om flere kommuner som planlegger for nye renseanlegg ferdigstilt i 2032. Selv om de i dag oppfyller kravene til rensing, er det ikke sikkert at de gjør det i 2030, og da kan Statsforvalterne sette en stopper for nye prosjekter. Det kan komme til å koste dyrt.

Er kommunene klare?

Et av de store spørsmålene er hvor godt kommune-Norge er forberedt på å få bygget renseanlegg kostnadseffektivt og raskt nok. En kommune med store utfordringer knyttet til kapasitetsmangel og overløpsutslipp i dagens anlegg, planlegger et nytt renseanlegg til mer enn 4 milliarder kroner med ferdigstillelse i 2032. Kommunen utreder nå muligheten for ferdigstillelse innen 2030. Med kun et fåtall ansatte på området, hvorav totredeler er fullt opptatt med å drifte dagens anlegg, er det ikke å ta for hardt i å si at dette vil bli utfordrende. Dette illustrerer utfordringene mange kommu-

ner står overfor. Men hva og hvordan kan kommunene sikre at de forvalter samfunnets verdier og sikrer trygg og god renseinfrastruktur for fremtiden?

Tenk langsomt, men handle raskt og riktig

Et anlegg med litt størrelse, høy kompleksitet, mange grensesnitt, tekniske løsninger, miljøkrav, krevende interessenter og dårlig tid har et høyt kostnadsbilde. Prosessanlegget setter premissene for bygg- og anleggsdelen, og ulike leverandører må samarbeide tett. Manglende erfaring fra slike prosjekter eller begrenset forståelse av sterk eierstyring i tidsstyrte prosjekter, kan føre til store kostnadsoverskridelser og forsinkelser. Godt samspill, styring og ledelse er en suksessfaktor. Mange kommuner har driftskompetanse, men mangler prosjekterfaring med store prosjekter. Bent Flyvbjerg, professor ved Oxford og Universitetet i København, har forsket på store prosjekter og funnet at kun 0,5 % av dem ferdigstilles innenfor kostnadsramme, tidsplan og planlagte gevinster. Han anbefaler tilnærmingen *“Think slow, act fast”*: Bruk tid på å lage en god plan, og gjennomfør raskt når den er på plass. Kommuner som starter gjennomføringen før de har en gjennomarbeidet plan, risikerer ineffektivitet, kostnadsøkninger og forsinkelser.

Mange markedsaktører uttrykker frustrasjon over svak eierstyring og uerfarne byggherreorganisasjoner. Løsningene blir ofte dårlige og kostnadene unødvendig høye. Historien som fortelles er at kommunen bruker gamle oppskrifter. Driftsorganisasjonen gis ansvaret for planlegging av nye renseanlegg. Erfaring med prosjektledelse er begrenset, og parallelt skal man påse at driften går som normalt. Kapasitet må til og korteste og raskeste vei er gjennom eksisterende rammeavtaler med tekniske rådgivere. De har gjerne sin styrke på regulering og teknisk prosjektering.

Rett kompetanse og ressurser til rett tid

Det kommunen første og fremst har behov for er en byggherreorganisasjon som kan lage gode

strategier, legge planer fra start til slutt, og lede prosjektet med forutsigbarhet frem til gevinst (stabil drift). Kommunen må skaffe seg byggherrerådgivere som kan hjelpe med styring og ledelse av store og komplekse prosjekter. Man kommer sjelden utenom eksterne ressurser og veien til en konkurranse bør være kort. Mange kommuner har mer enn nok med å styre interne prosesser, avklare premisser, grensesnitt, behov og sikre finansiering. Prosjektet kan bli bedre av at kommunen fokuserer på det man må, og som man kan. Overlat til profesjonelle aktører innen prosjektledelsesfaget å drive prosjektet. De kan samspill, og det trengs dersom man skal ha gode og effektive løsninger. Vi ser en trend mot at offentlige virksomheter engasjerer leverandører av komplett prosjektledelse av byggherrefunksjonen. Det har vi tro på, særlig hvis man skal komme raskt i gang, og sikre seg kompetanse og kapasitet på styring og ledelse. For mange kan det være veien utenom en krise!

Erfaringer viser at det beste og billigste renseanlegget oppnås gjennom god styring og ledelse, hvor teknisk prosjektering, prosessforståelse, bygg- og anleggskompetanse og driftsperspektivet samspiller. Vi fraråder at man låser seg til tekniske løsninger før alle relevante aktører er samlet i en prosjektutviklingsprosess. Et godt eksempel er en kommune som nylig har bygget et renseanlegg for 30 000 PE til 300 millioner kroner ved bruk av en samspillmodell. Her ble leverandørkompetanse inkludert tidlig og løsninger utviklet sammen. Til sammenligning koster et annet anlegg for 40 000 PE i en annen kommune over en milliard kroner. Kostnads-

forskjellen har mange årsaker, men viktigheten av å ha riktig kompetanse tidlig i prosessen som kan treffe på første forsøk er vesentlig.

Rådene fra Statsforvalteren er klare; Etterslepet skal tas igjen nå! Vårt råd er å planlegge helhetlig og langsiktig. Ikke undervurder kompleksitet og omfang - sanering av eldre anlegg, bygging av nye anlegg, planer for ny arealbruk, fra mange små renseanlegg og separate ledningsstrekke til større enheter osv.

Større prosjekter bør fra konseptfasen organiseres som selvstendige prosjekter, særlig hvis de er tidsstyrte. Byggherreorganisasjonen må ha kapasitet og riktig kompetanse med tydelig organisering og beslutningsansvar. Disse prosjektene krever tidlig involvering av markedsaktørene for sikre løsninger som reduserer forsinkelser, usikkerhet og kostnader. For å komme godt og raskt i gang bør kommunen engasjere byggherrerådgivere med stor R - rådgivere som fungerer som en strategisk partner og setter prosjektet på rett kurs fra start. Dette innebærer tilgang på et komplett team med fagekspertene innen utredning, styring og ledelse. Totalleverandører av prosjektledelse kan levere både kapasitet og metodikk. Kommunen skal ha fokus på god eierstyring - etablere premisser, stille krav, ta beslutninger og følge opp. Sørg for at driftskompetansen brukes aktivt i prosjektutviklingen, mens selve prosjektledelsen ivaretas av en leverandør med erfaring og kapasitet.

Kommunene står overfor valg og handlinger i 2025 som vil være avgjørende for om det brister eller bærer for fremtidens renseanlegg.